

УДК 351.824:330.341.1:338.45

К.Ю. Сіренко, канд. екон. наук

Чернігівський національний технологічний університет, м. Чернігів, Україна

**МЕТОДИКА МОНІТОРИНГУ ІННОВАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ
У ЛЕГКІЙ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ****К.Ю. Сиренко**, канд. экон. наук

Черниговский национальный технологический университет, г. Чернигов, Украина

**МЕТОДИКА МОНІТОРИНГУ ІННОВАЦІОННИХ ПРОЦЕССОВ
В ЛЕГКОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ УКРАИНЫ****Kristina Sirenko**, PhD in Economics

Chernihiv National University of Technology, Chernihiv, Ukraine

**METHODS OF MONITORING INNOVATION PROCESSES
IN LIGHT INDUSTRY OF UKRAINE**

Представлено авторський підхід до визначення алгоритму оцінювання інноваційних процесів у легкій промисловості України. Наведено принципи формування системи індикаторів оцінки розвитку інноваційних процесів у цій сфері. На основі таких принципів, а саме: системності, комплексності, ієрархічності, адекватності, однозначності, безперервності, запропоновано комплексне оцінювання розвитку інноваційних процесів у легкій промисловості, що дозволило розрахувати коефіцієнт результативності інноваційних витрат у цій сфері. Розраховано індикатори оцінки розвитку інноваційних процесів та обґрунтовано необхідність розроблення і впровадження стратегії державного регулювання її інноваційного розвитку. Негативна тенденція більшості індикаторів оцінки розвитку інноваційних процесів пов'язана з низькою інвестиційною привабливістю вітчизняної легкої промисловості, недостатнім рівнем її фінансового забезпечення, застарілою технологічною базою виробництва і недостатнім технічним оснащенням, надмірною орієнтацією підприємств на роботу за давальницькими схемами.

Ключові слова: інноваційні процеси, легка промисловість, моніторинг, індикатори, державне регулювання.

Представлен авторский подход к определению алгоритма оценки инновационных процессов в легкой промышленности Украины. Приведены принципы формирования системы индикаторов оценки развития инновационных процессов в этой сфере. На основе данных принципов, а именно: системности, комплексности, иерархичности, адекватности, однозначности, непрерывности, предложена комплексная оценка развития инновационных процессов в легкой промышленности, что позволило рассчитать коэффициент результативности инновационных расходов в этой сфере. Рассчитано индикаторы оценки развития инновационных процессов и обосновано необходимость разработки и внедрения стратегии государственного регулирования ее инновационного развития. Негативная тенденция индикаторов оценки развития инновационных процессов связано с низкой инвестиционной привлекательностью отечественной легкой промышленности, недостаточным уровнем ее финансового обеспечения, устаревшей технологической базой производства и недостаточным техническим оснащением, чрезмерной ориентацией предприятий на работу по давальческим схемам.

Ключевые слова: инновационные процессы, легкая промышленность, мониторинг, индикаторы, государственное регулирование.

Submitted by the author's approach to determining algorithm evaluation of innovative processes in the light industry of Ukraine. An principles of formation of the system of indicators assessing the development of innovative processes in this area on the basis of these principles, namely consistency, complexity, hierarchy, relevance, uniqueness, continuity, proposed a comprehensive assessment of innovative processes in light industry, allowing calculate the impact of innovation costs this area. Calculated indicators for assessing the development of innovative processes and the necessity of developing and implementing a strategy of state regulation of innovation. The negative trend of most indicators assessing the development of innovative processes associated with low investment attractiveness of the domestic light industry, insufficient level of financial support, outdated technological base of production and insufficient technical equipment, excessive focus on enterprises work on tolling scheme.

Key words: innovation processes, light industry, monitoring, indicators, state regulation.

Постановка проблеми. За останні роки в Україні практично не відбулось суттєвих зрушень у формуванні і реалізації пріоритетів розвитку легкої промисловості, а навпаки, спостерігається зменшення обсягів виробництва, моральне і фізичне старіння технологічного обладнання, відбувається відтік фінансових ресурсів та висококваліфікованих кадрів з галузі. Внаслідок цього значна кількість підприємств легкої промисловості є збитковими, що веде до погіршення діяльності всієї галузі.

Разом з тим у сучасних умовах висококонкуєнтних ринків виникає необхідність розглядати саме інноваційну діяльність як найбільш дієвий шлях забезпечення конку-

ГАЛУЗЕВИЙ АСПЕКТ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

рентоспроможності та подальшого розвитку підприємств галузі, оскільки саме інновації здатні вивести підприємства з кризового стану.

Виходячи з цього актуальним питанням є формування, розроблення і реалізація інноваційної моделі розвитку легкої промисловості, яка забезпечить підвищення конкурентоспроможності підприємств, збільшення випуску якісної продукції нового покоління, вихід на нові ринки збуту, що у свою чергу забезпечить зростання рентабельності виробництва та дасть можливість підприємствам галузі посісти гідне місце на вітчизняному та зарубіжному ринках.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню теоретичних і методологічних основ державного регулювання інноваційного розвитку промислового комплексу, в тому числі легкої промисловості, присвячені роботи таких вітчизняних учених, як: А. Гречан [1], С. Захарін [3], Л. Коваленко [4], В. Маргасова [6], О. Суходоля, Л. Федулова [12] та ін.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Практично не вдосконаленою залишається методика моніторингу інноваційних процесів у легкій промисловості, що ускладнює процес управління інноваційною діяльністю на промислових підприємствах галузі. Недостатня увага приділяється вивченню системних особливостей інноваційного розвитку легкої промисловості як інтегрального утворення. Потребує вирішення проблема ефективного оцінювання результативності та ефективності інноваційних процесів у легкій промисловості.

Мета статті. Головною метою цієї статті є вдосконалення методичних підходів до оцінювання результативності інноваційної діяльності легкої промисловості.

Виклад основного матеріалу. Термін «моніторинг» згідно зі словником економічних термінів [4, с. 56] (від лат. monitor – той, що нагадує, наглядає) – це безупинне спостереження за економічними (або будь-якими іншими) об'єктами, аналіз їх діяльності як складова частина управління.

Організація системи моніторингу в інноваційній діяльності підпорядковується таким принципам:

- системності – логічність, послідовність, періодичність проведення замірів;
- комплексності – урахування та аналіз усіх елементів і чинників у їхньому взаємозв'язку та динаміці;
- надійності – інформаційне та методичне забезпечення, точність отриманих даних;
- об'єктивності – незалежність від суб'єктивних оцінок та впливів.

У зв'язку з цим важливим етапом під час проведення моніторингу є процес оцінювання реального стану об'єкта та порівняння його з бажаним.

Отже, сутність моніторингу при інноваційному розвитку легкої промисловості полягає у синхронності процесів спостереження, обчислення, отримання на цій основі нових знань про інноваційну спроможність легкої промисловості з подальшим моделюванням, прогнозуванням та прийняттям відповідного управлінського рішення [1, с. 25].

Для оцінювання розвитку інноваційних процесів у легкій промисловості нами було розроблено власну комплексну методика. Окрему увагу було приділено вибору та розробленню показників (критеріїв), які згруповані в чотири групи: кадрові, показники майнового стану, показники ефективності інноваційної діяльності та показники фінансового забезпечення НДДКР легкої промисловості, за якими здійснюється оцінювання.

Показники оцінки розвитку інноваційних процесів цього виду економічної діяльності є інструментом, що має чітко виражену сигнальну функцію. За його допомогою можна здійснювати моніторинг промислових підприємств за рівнем інноваційної активності, проводити порівняльний аналіз рівня їх інноваційного розвитку, розраховувати

ГАЛУЗЕВИЙ АСПЕКТ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

інтегральний показник інноваційного розвитку. Основними вимогами, яким повинна відповідати оцінка інноваційних процесів у легкій промисловості, є:

- аналіз і відбір найважливіших показників, що відображають основні аспекти інноваційного розвитку цього виду економічної діяльності;
- показники, обрані для розрахунку інтегрального оцінювання, не повинні дублювати один одного, щоб не викривляти отримані результати;
- рівень вагомості часткових показників визначається на основі методу експертних оцінок через групування залежно від виду діяльності та етапу життєвого циклу.

Алгоритм визначення оцінки інноваційних процесів здійснюється в декілька етапів (рис. 1). Динаміка індикаторів оцінки інноваційного розвитку в легкій промисловості наведена в таблиці.

Рис. 1. Алгоритм оцінювання інноваційних процесів у легкій промисловості

Джерело: розроблено автором.

Враховуючи результати показників майнового стану, отримані у процесі дослідження, а саме незадовільний майновий стан легкої промисловості, де простежується зменшення основних показників у динаміці, що є результатом випередження темпів зносу основних засобів темпам їх оновлення, стає доцільним залучення банківських коштів у вигляді кредиту та фінансових інвестицій для розширення виробничої діяльності.

Таблиця

Розрахунок індикаторів оцінювання розвитку інноваційних процесів у легкій промисловості протягом 2006–2013 рр.

Індикатори оцінювання інноваційних процесів у легкій промисловості	Умовне позначення	Роки								Абс. відх. (+/-)
		2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	
Показники майнового стану										
Індикатор введених у дію нових основних засобів	Іноз	0,051	0,046	0,058	0,037	0,086	0,037	0,103	0,087	0,036
Індикатор зносу основних засобів	Ізоз	0,047	0,045	0,044	0,047	0,081	0,029	0,103	0,111	0,064
Індикатор оновлення основних засобів	Іооз	0,236	0,210	0,147	0,142	0,156	0,291	0,143	0,169	-0,067
Індикатор вибуття основних засобів	Івоз	0,924	0,102	0,091	0,062	0,071	0,060	0,162	0,058	-0,866
Індикатор мобільності активів	Ічовф	1,365	1,278	1,189	1,222	1,223	1,247	1,269	1,251	-0,114
Показники ефективності інноваційної діяльності										
Індикатор затрат на дослідження та розробки	Іздр	0,018	0,053	0,049	0,281	0,011	0,009	0,101	0,067	0,049
Індикатор затрат на технологічну інноваційну діяльність	Ітід	0,642	0,799	0,906	0,506	0,888	0,819	0,729	0,919	0,277
Індикатор інноваційної продукції в загальному обсязі промислової продукції	Ііп	0,013	0,021	0,011	0,016	0,015	0,015	0,019	0,015	0,002
Індикатор впровадженої нової продукції	Івнп	0,040	0,038	0,041	0,030	0,036	0,029	0,036	0,032	-0,008
Індикатор впроваджених технологічних процесів	Івтп	0,016	0,035	0,028	0,011	0,013	0,024	0,026	0,034	0,018
Показники фінансового забезпечення НДДКР										
Індикатор самофінансування НДДКР	Ісф	0,931	0,558	0,416	1,000	0,840	0,943	0,842	0,970	0,039
Індикатор фінансування НДДКР позиковими коштами	Іфпз	0,064	0,410	0,580	–	–	0,038	0,109	0,023	-0,041
Індикатор інвестування інноваційної діяльності	Іід	0,198	0,158	0,133	0,110	0,117	0,063	0,166	–	–
Індикатор рентабельності (збитковості) власного капіталу	Ірвк	0,003	-0,001	-0,191	-0,005	-0,005	0,013	0,017	0,030	0,027
Індикатор рентабельності (збитковості) операційної діяльності	Ірод	0,042	0,007	-0,016	0,033	0,023	0,037	0,029	0,037	-0,005

Джерело: розраховано автором на основі даних статистичних збірників [11; 7; 10].

ГАЛУЗЕВИЙ АСПЕКТ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

Зношення основних засобів на підприємствах легкої промисловості посилює технічну та технологічну відсталість, негативно впливає на конкурентоспроможність, якість і собівартість продукції.

Треба відзначити, що оновлення потенціалу легкої промисловості здійснювалося в основному за рахунок введення нових основних засобів при періодичній недостатній частці вибуття. Так, загальний коефіцієнт введених у дію нових основних засобів становив за період з 2007 р. по 2012 р. від 4,6 до 5,4 %. Коефіцієнт вибуття основних засобів за аналізований період становив від 1,0 до 8,5 % [10].

Практика оновлення основних засобів легкої промисловості повинна вдосконалюватися за допомогою приведення циклу оновлення до терміну, рівного нормативному терміну амортизації. Для цього потрібно забезпечити необхідне вибуття і заміну застарілих основних засобів.

Падіння попиту на технологічне обладнання з боку підприємств швейної, трикотажної, взуттєвої, криза у вітчизняному машинобудуванні виявилися результатом непродуманої приватизації підприємств, розриву технологічних зв'язків після розпаду СРСР тощо [3]. Науково-дослідна та дослідно-конструкторська база швейного машинобудування щорічно поглиблюється. Припинили існування окремі конструкторські бюро з розроблення промислових швейних машин, ліквідовані експериментальні цехи, в яких створювалися дослідні зразки і зразки машин.

Показники ефективності інноваційної діяльності вказують на низький рівень витрат на науково-технічні роботи. Незначна питома вага реалізованої інноваційної продукції у загальному обсязі реалізованої промислової продукції призводить до залежності від імпорту як нових технологій, так і готової наукомісткої продукції та до зниження експорту вітчизняної інноваційної продукції легкої промисловості.

Підприємства легкої промисловості змушені розраховувати в першу чергу на власні кошти, тобто механізм запуску «інноваційної хвилі» не розроблений і не задіяний.

Індикатори впроваджені нової продукції, частка якої зменшується з роками, та кількість впроваджених нових технологічних процесів вказують на низький рівень результативності інноваційної діяльності. Низькою є якість нових засобів виробництва, тобто їх інноваційний характер, адже в переважній більшості ці засоби за своїм якісним складом не є інноваційними, тобто не утілюють радикальне нове обладнання (це може бути звичайна заміна вже амортизованого обладнання на нове або те, що було у використанні, без суттєвої зміни якісних характеристик).

На основі аналізу показників фінансового забезпечення інноваційної діяльності виявлено сталу тенденцію до забезпечення інноваційних витрат підприємств, в основному, за рахунок власних коштів (до 85–90 %). У результаті такої ситуації для більшості підприємств легкої промисловості, на яких власні кошти є дуже обмеженими, практично відсутня можливість здійснювати інноваційну діяльність. Інвестиції в інноваційну діяльність легкої промисловості є нестабільними і непривабливими для інвесторів. Розраховані показники рентабельності протягом усього аналізованого періоду мали від'ємне значення й негативну тенденцію до зниження, що свідчить про збиткову діяльність підприємств та низьку ефективність залучення інвестицій. Беручи до уваги, що джерелом власних коштів, які спрямовуються на інноваційну діяльність, є прибуток, а значна частка підприємств є збитковими (близько 30 %), зрозумілим стає негативний тренд їх інноваційної активності.

Загалом результати аналізу інноваційної діяльності легкої промисловості України за останні роки вказують на досить низький і нестабільний рівень інноваційної активності, розкривають наявність істотних диспропорцій між власними коштами та іншими

ГАЛУЗЕВИЙ АСПЕКТ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

джерелами фінансування інноваційної діяльності, що свідчить про негативні тенденції в освоєнні інноваційної продукції.

Ефективність інноваційної діяльності промислових підприємств у цілому та легкої промисловості зокрема проаналізовано з використанням коефіцієнта результативності інноваційних витрат (рис. 2). Він визначається як співвідношення обсягу реалізованої інноваційної продукції та витрат на інноваційну діяльність і безпосередньо характеризує її ефективність.

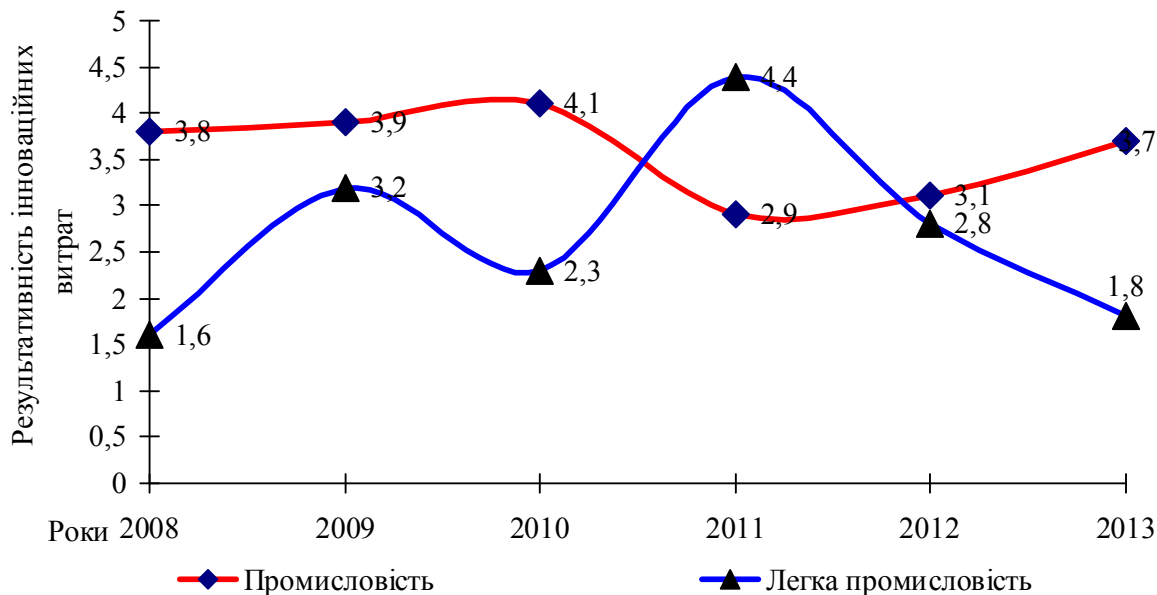

Рис. 2. Динаміка коефіцієнта результативності інноваційних витрат

Джерело: розраховано автором на основі [11].

Як свідчать дані рис. 2, ефективність інноваційної діяльності легкої промисловості у проаналізованому періоді була значно нижчою, ніж по промисловості України в цілому, крім 2011 року. Результативність інноваційної діяльності легкої промисловості характеризується значними коливаннями по роках через нестійкі тенденції щодо змін обсягів реалізованої інноваційної продукції та витрат на інноваційну діяльність.

Середня продуктивність інноваційних витрат у легкій промисловості постійно знижується (в 2008 році – 1,6, у 2013 році – 1,8), що говорить про те, що на 1 грн інноваційних витрат припадає 1,8 грн реалізованої інноваційної продукції, що є свідчення відсутності на підприємствах чіткої стратегії розвитку інноваційної діяльності.

Більш детально чинники, що зумовлюють теперішній стан інноваційного розвитку легкої промисловості та промисловості загалом, можна виокремити за такими агрегованими факторами стримування інноваційного розвитку (рис. 3).

ГАЛУЗЕВИЙ АСПЕКТ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

Рис. 3. Агреговані групи факторів стримування інноваційного розвитку легкої промисловості України
Джерело: розроблено автором.

Безперечно, вітчизняна промисловість страждає від зазначених недоліків. Але, на нашу думку, головна причина криється у децю іншій площині. Йдеться про нерозвиненість інституційного середовища, яке мало б спрямовувати наявні фінансові та інформаційні потоки у пріоритетні для країни, а не окремих господарюючих суб'єктів, підприємницької сфери.

Для розвитку легкої промисловості та активізації її інноваційної діяльності необхідні заходи економічного регулювання на рівні держави, а саме:

ГАЛУЗЕВИЙ АСПЕКТ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

– зниження податкового тягара й тягара старих боргів відносно активно працюючих підприємств (підвищити ставки оподаткування для устаткування з терміном експлуатації більше 10 років і вирішити прискорену (до 30 % за рік) амортизацію в перші 3–4 роки; відновити пільги щодо податку на прибуток підприємствам, що інвестують його в розвиток й оновлення власного виробництва);

– зберігаючи помірне ввізне мито на широкі групи машинного устаткування, зниження до мінімуму ставки на ті види продукції (виділяючи їх у кодах за технічними характеристиками), які не виробляються в Україні;

– передбачення в бюджеті коштів: на відшкодування частини процентних ставок по кредитах, взятих на оновлення виробництва, а також на здійснення експортних контрактів; на відшкодування частини процентних ставок по лізингових платежах під час придбання устаткування; на загальнодержавну адресну інвестиційну програму;

– відновлення системи професійної підготовки робочих кадрів;

– відновлення порядку обов'язкового розподілу випускників державних ВНЗ, які здобули освіту за державний рахунок;

– створення науково-виробничих комплексів та наукових центрів високих технологій, що забезпечать впровадження прогресивних технічних і технологічних рішень у промисловість;

– збільшення обсягу фінансування з боку держави фундаментальних, прикладних наукових досліджень на пріоритетних напрямках розвитку легкої промисловості;

– створення системи страхування ризиків забезпечення декларованої якості й безпеки продукції, що виробляється; організація державного страхування експортних операцій з постачання продукції за кордон [6].

Висновки і пропозиції. Легка промисловість нині знаходиться у складному становищі, змінити яке можливо тільки за наявності державної системної стратегії її розвитку і відповідних програм, що мають забезпечити перехід на інноваційну модель, орієнтовану на підвищення її конкурентних переваг і збільшення випуску конкурентоспроможної продукції.

При цьому у процесі розроблення стратегії особливу увагу необхідно приділити таким найбільш важливим стратегічним напрямкам економічного й соціального розвитку легкої промисловості:

– захисту внутрішнього ринку від незаконного обігу товарів, стимулюванню експорту вітчизняної продукції, підвищенню конкурентного рівня легкої промисловості, інвестиційної, бюджетної й експортної привабливості;

– розробленню ефективних механізмів стимулювання інвестиційної активності, залучення інноваційних фондів розвитку й іноземних інвестицій;

– стимулюванню технічного переозброєння підприємств, впровадженню сучасних технологій для прискорення модернізації виробництва, формуванню умов для розвитку НДДКР у цій сфері, розвитку системи підготовки кадрів (як включеної в систему професійної освіти, так і корпоративних систем підвищення кваліфікації);

– формуванню цивілізованого споживчого ринку й ринкової інфраструктури, розвиток міжрегіональної й міжгалузевої товаропровідної мережі, комерційних зв'язків із країнами ближнього й дальнього зарубіжжя;

– використанню механізмів державно-приватного партнерства з метою залучення інвестицій у легку промисловість;

– забезпеченню моніторингу ринків, наданню консультативної, інформаційної та управлінської підтримки з питань експортної діяльності, кон'юнктури зовнішніх та внутрішніх ринків, якості продукції, рекламної діяльності, підвищення кваліфікації тощо.

Список використаних джерел

1. *Гречан А. П.* Теоретико-методологічні основи розвитку підприємств легкої промисловості на інноваційних засадах : [монографія] / А. П. Гречан. – К., 2005. – 209 с.
2. *Економічний* енциклопедичний словник : у 2 т. Т. 1 / С. В. Мочерний, Я. С. Ларіна, О. А. Істенко, С. І. Юрій ; за ред. С. В. Мочерного. – Львів : Світ, 2005. – 248 с.
3. *Захарін С. В.* Інвестиційне забезпечення інноваційно-технологічного розвитку промисловості : [монографія] / С. В. Захарін. – К. : КНУТД, 2011. – 344 с.
4. *Коваленко Л. О.* Фінансовий менеджмент : навчальний посібник / Л. О. Коваленко, Л. М. Ремньова. – [3-тє вид., виправл. і доповн.]. – К. : Знання, 2008. – 483 с.
5. *Концептуальні* основи статистичного моніторингу / за ред. М. В. Пугачової. – К. : ІВЦ Держкомстату України, 2003. – 343 с.
6. *Маргасова В. Г.* Перспективи та проблеми розвитку підприємств легкої промисловості України та Чернігівського регіону в сучасних умовах / В. Г. Маргасова, К. Ю. Сіренко // Науковий вісник ЧДІЕУ. Серія 1. Економіка. – Чернігів : ЧДІЕУ, 2012. – № 1 (13). – С. 99–106.
7. *Офіційний сайт* Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.ukrstat.gov.ua.
8. *Статистична* інформація [Електронний ресурс] / Антимонопольний комітет України. – Режим доступу : <http://www.amc.gov.ua/>.
9. *Статистичний* збірник Діяльність суб'єктів великого, середнього, малого та мікропідприємництва [Електронний ресурс] / Державна служба статистики України. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
10. *Статистичний* збірник Діяльність суб'єктів господарювання [Електронний ресурс] / Державна служба статистики України. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
11. *Статистичний* збірник Наукова та інноваційна діяльність в Україні [Електронний ресурс] / Державна служба статистики України. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
12. *Федулова Л. І.* Інноваційна політика : підручник / Л. І. Федулова, А. А. Мазаракі, Г. О. Андрощук. – К. : КНТЕУ, 2012. – 604 с.